

Zasiłek macierzyński z ubezpieczenia społecznego rolników

1. Uprawnienia związane z rodzicielstwem przyznane zostały kobietom pracującym w Polsce już w 1919 r.¹ Rolnicy jednak przez ponad 50 lat pozbawieni byli świadczeń z tytułu urodzenia dziecka². System rolniczych ubezpieczeń społecznych zaczął się kształtować w roku 1977, z dniem uchwalenia ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin³. Wspomniana regulacja po raz pierwszy wprowadziła obowiązkowe ubezpieczenie dla rolników indywidualnych i przyznała osobom pracującym w gospodarstwach rolnych prawo do zasiłku porodowego⁴. Świadczenie z tytułu urodzenia dziecka przysługiwało jedynie kobietom, które prowadziły gospodarstwa rolne. O zasiłek mogły się także ubiegać kobiety, które zdecydowały się na przyjęcie dziecka w wieku do jednego roku na wychowanie z zamiarem jego przysposobienia. Świadczenie porodowe było przyznawane i wypłacane przez ZUS na podstawie skróconego aktu urodzenia dziecka.

Po raz pierwszy prawo do zasiłku macierzyńskiego przyznała rolnikom ustawa z 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin⁵. Było to świadczenie funkcjonujące obok zasiłku porodowego, a podmiotem do niego uprawnionym obok

¹ Dekret z 11 stycznia 1919 r. o obowiązkowym ubezpieczeniu na wypadek choroby, Dz. U. Nr 9, poz. 122.

² Zob. B. Tańska-Hus, *Ewolucja systemu ubezpieczeń społecznych rolników w Polsce*, w: M. Adamowicz (red.), *Ubezpieczenia społeczne. Wieś i rolnictwo*, Warszawa 2002, s. 59.

³ Ustawa z 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin, Dz. U. Nr 32, poz. 140.

⁴ Świadczenie to zostało wprowadzone 1 lipca 1980 r.

⁵ Ustawa z 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i ich rodzin, Dz. U. Nr 40, poz. 268 ze zm.

kobiety prowadzącej gospodarstwo był także jej mąż – ojciec dziecka⁶. Podstawą przysługiwania tego świadczenia było urodzenie się dziecka albo przyjęcie dziecka w wieku do jednego roku na wychowanie. Świadczenie to analogicznie do wspomnianej powyżej regulacji prawnej było obsługiwane przez ZUS.

Rolniczy jednorazowy zasiłek macierzyński z KRUS⁷ finansowany z Funduszu Składowego bez gwarancji Państwa wprowadziła obecnie obowiązująca, wielokrotnie nowelizowana, ustawa z 20 grudnia 1990 r.⁸ Wspomniany akt prawny wyraźnie odseparował ubezpieczenie rolników od systemu pracowniczego i zmienił w istotny sposób cały system społecznego ubezpieczenia rolników. Wśród dwóch rodzajów ubezpieczeń⁹ ustawodawca wyraźnie wyodrębnił ubezpieczenie macierzyńskie, sprecyzował przesłanki jego podlegania oraz przysługujące z tego tytułu świadczenia. Ustawa ubezpieczeniowa oprócz obowiązkowego ubezpieczenia macierzyńskiego wprowadziła możliwość ubezpieczenia wnioskowego. Prawo do jednorazowego zasiłku macierzyńskiego przysługiwało każdemu ubezpieczonemu (rolnikowi, jego małżonkowi, domownikowi) z tytułu urodzenia dziecka, a także z tytułu przyjęcia dziecka w wieku do jednego roku na wychowanie, jeżeli złożony został wniosek o jego przysposobienie¹⁰.

Warto zaznaczyć, że oprócz wskazanego świadczenia ubezpieczonemu przysługiwał także zasiłek macierzyński w wysokości zasiłku chorobowego za okres 8 tygodni¹¹. Mimo że zasiłek porodowy dla „pracowników” został zniesiony w roku 2002 r.¹², w odniesieniu do rolników funkcjonował on do czasu nowelizacji ustawy ubezpieczeniowej w 2004¹³.

⁶ Prawo do zasiłku porodowego w przeciwieństwie do poprzedniej regulacji przysługiwało teraz również małżonkowi.

⁷ W wysokości trzykrotności emerytury podstawowej, potocznie zasiłek zwany był porodowym.

⁸ Ustawa z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, t.jedn.: Dz. U. 2013, Nr 0, poz. 1403 (dalej jako: ustawa ubezpieczeniowa).

⁹ Ustawa wyodrębnia następujące rodzaje ubezpieczeń: ubezpieczenie wypadkowe, chorobowe, i macierzyńskie oraz ubezpieczenie emerytalno-rentowe.

¹⁰ Zob. art. 15 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, Dz. U. 1991, Nr 7, poz. 24.

¹¹ Zob. art. 15 ust 3 pierwotnego tekstu ustawy ubezpieczeniowej.

¹² Na mocy ustawy z 24 sierpnia 2001 r. o zmianie ustawy – Kodeks pracy oraz ustawy o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa, Dz. U. 2001, Nr 99, poz. 1075.

¹³ Ustawa z 2 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o społecznym ubezpieczeniu rolników oraz o zmianie niektórych ustaw, Dz. U. Nr 91, poz. 873.

Celem niniejszego artykułu jest określenie zakresu ochrony przysługującej ubezpieczonemu rolnikowi z tytułu urodzenia dziecka i konieczności powstrzymania się od wykonywania pracy w działalności rolniczej. W osiągnięciu założonego powyżej celu pomocne będzie wskazanie przedmiotu ochrony tego ubezpieczenia oraz analiza jego zakresu podmiotowego. Nie bez znaczenia jest tu także kwestia finansowania i jakości uzyskiwanych obecnie świadczeń z ubezpieczenia macierzyńskiego. Ocena zakresu ochrony przyznanej rolnikom w ustawie ubezpieczeniowej wymaga określenia, w jakim stopniu aktualna konstrukcja rolniczego ubezpieczenia macierzyńskiego służy ochronie gospodarstw rodzinnych. Powyższe kwestie warto przeanalizować w odniesieniu do rozwiązań przyjętych w powszechnym ubezpieczeniu społecznym, ze szczególnym uwzględnieniem osób prowadzących działalność gospodarczą.

2. Zasiłek macierzyński jako jedyne świadczenie z tytułu urodzenia dziecka jest dla producentów rolnych świadczeniem z obowiązkowego ubezpieczenia wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego. Jest ono oparte na zasadzie samofinansowania, tzn. świadczenia są całkowicie pokrywane ze składek rolników. Zasiłek może przysługiwać ubezpieczonemu rolnikowi, jego małżonkowi i domownikowi. O świadczenie może wystąpić nie tylko ubezpieczona matka dziecka, lecz także ubezpieczony rolnik – jego ojciec. Tytułem do ubiegania się o zasiłek jest urodzenie się dziecka oraz przyjęcie dziecka na wychowanie, jeżeli złożony został wniosek o przysposobienie. Do 31 sierpnia 2008 r.¹⁴ świadczenie wypłacane było ubezpieczonemu jednorazowo i odpowiadało trzyipółkrotnej emeryturze podstawowej, a od 2009 r. odpowiada czterokrotnej emeryturze podstawowej¹⁵. O wysokości zasiłku macierzyńskiego decyduje zatem obowiązująca w dacie porodu kwota emerytury podstawowej.

W przypadku gdy oboje małżonkowie są ubezpieczeni w KRUS, zasiłek przysługuje im łącznie. W praktyce oznacza to, że *de facto* przysługuje on jednej osobie, która wystąpi z wnioskiem o świadczenie. W razie urodzenia więcej niż jednego dziecka przy jednym porodzie zasiłek przysługuje na każde dziecko. W świetle przepisów ustawy ubezpieczeniowej¹⁶ oso-

¹⁴ Zmiana wprowadzona ustawą z 28 sierpnia 2009 r. o zmianie ustawy o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa, Dz. U. 2009, Nr 179, poz. 1383.

¹⁵ Od 1 czerwca 2014 r. kwota świadczenia wynosi 4 x 844 zł 45 gr, co daje łącznie 3377,80 zł.

¹⁶ Zob. art. 15a ustawy ubezpieczeniowej.

bie objętej ubezpieczeniem na wniosek (dobrowolnie) zasiłek macierzyński przysługuje, jeżeli okres podlegania włącznie rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu bezpośrednio przed porodem trwał nieprzerwanie co najmniej rok. Warto jednak zauważyć, że w sytuacji podlegania rodziców różnym systemom ubezpieczeń społecznych (ZUS i KRUS) oboje mają prawo do pobrania zasiłków macierzyńskich przyznawanych na odrębnych zasadach.

Prawo do zasiłku macierzyńskiego ma charakter roszczeniowy. Zasiłek jest przyznawany i wypłacany przez KRUS na podstawie złożonego wniosku oraz skróconego aktu urodzenia dziecka albo zaświadczenia sądu stwierdzającego wystąpienie do sądu o przysposobienie dziecka. Jeśli rolnik zalega z płacaniem składek na ubezpieczenie, oddział regionalny KRUS potrąca przyznany zasiłek macierzyński na poczet zaległych składek, zgodnie z art. 50 ustawy ubezpieczeniowej. Od decyzji oddziału regionalnego KRUS zainteresowanemu przysługuje odwołanie do sądu w terminie 30 dni od otrzymania decyzji. Oprócz zasiłku macierzyńskiego z tytułu urodzenia dziecka, rolnik może ubiegać się w urzędzie gminy o dodatek z tytułu urodzenia dziecka, jeżeli ma prawo do zasiłku rodzinnego na dziecko oraz o jednorazową zapomogę, niezależnie od osiągniętego dochodu¹⁷.

3. Reforma uprawnień „pracowników” związanych z rodzicielstwem¹⁸ znalazła swoje odzwierciedlenie w przepisach ustawy ubezpieczeniowej. W dniu 1 września 2013 r. weszła w życie ustawa¹⁹ o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz innych ustaw, która nadała nowe brzmienie art. 15 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. Zasiłek macierzyński przysługuje obecnie ubezpieczonemu w wysokości czterokrotnej emerytury podstawowej²⁰ z tytułu:

- urodzenia dziecka;
- przyjęcia dziecka w wieku do 7 roku życia na wychowanie, a w przypadku dziecka, wobec którego podjęto decyzję o odroczeniu obowiązku szkolnego – do 10 roku życia, jeżeli w tym czasie został złożony wniosek o przysposobienie;

¹⁷ E. Jaworska-Spićak, *Zasiłek macierzyński dla rolników od 1 września 2013 r.*, „Ubezpieczenia w Rolnictwie. Materiały i Studia” 2013, nr 48, s. 52.

¹⁸ Zmiany wprowadzone ustawą z 26 lipca 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks pracy, Dz. U. 2013, poz. 1028.

¹⁹ Ustawa z 26 lipca 2013 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz innych ustaw, Dz. U. 2013, poz. 983.

²⁰ Obecnie kwota zasiłku macierzyńskiego jednorazowego wynosi 3 377,80 zł.

– przyjęcia dziecka w wieku do 7 roku życia na wychowanie w ramach rodziny zastępczej, z wyjątkiem rodziny zastępczej zawodowej, a w przypadku dziecka, wobec którego podjęto decyzję o odroczeniu obowiązku szkolnego – do 10 roku życia.

Wydłużenie wieku dzieci przyjmowanych na wychowanie jako podstawy przyznania świadczenia macierzyńskiego spowodowane było potrzebami praktycznymi. Określenie wieku dziecka do 1 roku było uzasadnione faktem, że ponad 80% przyszłych rodziców zainteresowanych jest adopcją noworodków²¹. Należy zauważyć, że w praktyce w Polsce tylko co czwarte dziecko przysposabiane jest w tym wieku²². Podniesienie granicy wieku dziecka do lat 7 powoduje, że świadczenia macierzyńskie mogą przysługiwać dodatkowo ok. 50% rodziców adoptujących dzieci. Warto także nadmienić, że zasiłek macierzyński przyznawany rodzicom-rolnikom na podstawie poprzednio obowiązujących przepisów, a mianowicie do ukończenia przez dziecko 1 roku, był sprawą bardzo marginalną. Średnio bowiem KRUS na ponad 30 tys. wypłaconych świadczeń macierzyńskich z tytułu adopcji wypłacał zasiłki dla rodziców adoptujących tak małe dzieci tylko w mniej więcej 25 przypadkach rocznie²³.

Największą bolączką rolniczego ubezpieczenia macierzyńskiego było wprowadzenie do ustawy ubezpieczeniowej już w 1990 r. konstrukcji tzw. łącznego zasiłku macierzyńskiego. Zgodnie bowiem z art. 15 ust. 1a, jeżeli ubezpieczeniu podlegają oboje rodzice, zasiłek macierzyński przysługuje im łącznie²⁴. Oznacza to, że jeżeli oboje rodzice podlegają ubezpieczeniu w dniu urodzenia dziecka, zasiłek macierzyński przysługuje tylko jednemu z nich²⁵.

Wydawać by się mogło, że wspomniana konstrukcja nie przyznaje świadczenia ojcu dziecka, jeżeli jednocześnie w dniu jego urodzenia matka objęta było rolniczym ubezpieczeniem macierzyńskim. Zamysł ustawodawcy był jednak inny. W takim przypadku świadczenie przysługuje obojgu rodzicom po połowie, choć z wnioskiem może wystąpić jedno

²¹ Raport Fundacja Rodzin Adopcyjnych, Warszawa 2013, www.adopcja.org.

²² Przykładowo w 2012 r. liczba dzieci adoptowanych do 1 roku wyniosła w skali kraju 837. Natomiast w wieku 3-7 lat odpowiednio 982 na wszystkie orzeczone przez sąd adopcje – 3285, z czego 274 to adopcje zagraniczne. *Rocznik statystyczny GUS 2013*, Warszawa 2013, s. 174.

²³ Dane uzyskane z Centrali KRUS w Warszawie.

²⁴ Zob. art. 15 ust. 1a ustawy ubezpieczeniowej.

²⁵ Warto zauważyć, że od 2002 r. przedawnienie roszczenia o zasiłek macierzyński z tytułu urodzenia dziecka następuje po upływie 10 lat od dnia urodzenia dziecka.

z nich. Pozbawienie świadczenia jednego rodzica w sytuacji opłacania przez niego składek macierzyńskich byłoby niezgodne z funkcją gwarancyjną i kompensacyjną ubezpieczeń społecznych. Niemniej jednak omawiana konstrukcja – obowiązkowe ubezpieczenie macierzyńskie dla mężczyzn – także i dziś może budzić kontrowersje.

Aktualna regulacja prawna pozwala ojcu dziecka nabyć prawo do zasiłku macierzyńskiego z KRUS, gdy uprawniona matka nie złożyła wniosku o świadczenie, w przypadku śmierci ubezpieczonej lub porzucenia przez nią dziecka²⁶, a także gdy matka w dniu urodzenia dziecka podlegała powszechnemu ubezpieczeniu społecznemu w ZUS. Tak jak to wyżej zostało wskazane, zasiłek macierzyński przysługuje zatem niezależnie od uzyskanego zasiłku macierzyńskiego przez matkę dziecka z innego ubezpieczenia.

4. Prawo do zasiłku macierzyńskiego z powszechnego ubezpieczenia społecznego reguluje ustawa o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa²⁷. Warunkiem nabycia prawa do zasiłku macierzyńskiego jest urodzenie dziecka²⁸, w okresie trwania ubezpieczenia chorobowego²⁹ albo w okresie urlopu wychowawczego, a także przyjęcie dziecka na wychowanie (do lat 7 lub 10 w przypadku odroczenia obowiązku szkolnego) w celu przysposobienia albo w ramach rodziny zastępczej. Warto zatem zauważyć, że prawo do zasiłku macierzyńskiego nie powstanie w sytuacji urodzenia dziecka w okresie urlopu bezpłatnego lub tymczasowego aresztowania³⁰.

Zasiłek macierzyński przysługuje przez okres odpowiadający długości urlopu macierzyńskiego, dodatkowego urlopu macierzyńskiego i urlopu rodzicielskiego, określonych³¹ w przepisach Kodeksu pracy. Prawo do zasiłku macierzyńskiego posiadają także przedsiębiorcy – osoby pracujące

²⁶ Zob. art. 29 ust 4 ustawy z 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa, Dz. U. Nr 60, poz. 636.

²⁷ Zob. art. 29 i n. ustawy z 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa, Dz. U. 1999, Nr 60, poz. 636 ze zm. (dalej jako: ustawa zasiłkowa).

²⁸ Po co najmniej 18 tygodniach ciąży.

²⁹ Zob. także art. 30 ustawy zasiłkowej.

³⁰ I. Jędrasik-Jankowska, *Pojęcia i konstrukcje prawne ubezpieczenia społecznego*, LexisNexis, Warszawa 2013, s. 369.

³¹ Art. 180 i n. k.p. Wymiar urlopow: 20 tygodni macierzyńskiego, 6 tygodni dodatkowego macierzyńskiego i 26 tygodni urlopu rodzicielskiego. Jeżeli pracownica skorzysta z tych wszystkich urlopow łącznie, zasiłek macierzyński będzie wynosił 80% podstawy wymiaru.

na własny rachunek – pod warunkiem przystąpienia do wnioskowego ubezpieczenia chorobowego.

Prawo do zasiłku macierzyńskiego przysługuje bez określonego okresu wyczekiwania i za każdy dzień kalendarzowy urlopu macierzyńskiego. Zasiłek nie przysługuje za okresy, w których pracownica zachowuje prawo do wynagrodzenia³².

Zasiłek macierzyński przysługuje przede wszystkim matce dziecka. Ojcu lub innemu ubezpieczonemu członkowi najbliższej rodziny zasiłek macierzyński przysługuje w razie śmierci matki, a także gdy matka wystąpi z wnioskiem o skrócenie urlopu macierzyńskiego³³. Wniosek taki matka może złożyć najwcześniej po wykorzystaniu 14 tygodni urlopu.

Zasiłek macierzyński przysługuje w wysokości 100% wynagrodzenia stanowiącego podstawę wymiaru zasiłku³⁴. Zasady ustalania tej podstawy wymiaru zasiłku są takie same, jak stosowane przy obliczaniu podstawy wymiaru zasiłku chorobowego.

5. Warto w tym miejscu przyjrzeć się sytuacji przedsiębiorców chcących skorzystać z prawa do zasiłku macierzyńskiego. Przedsiębiorcy w przeciwieństwie do pracowników nie mają prawa do urlopu macierzyńskiego czy rodzicielskiego. Osobom prowadzącym działalność gospodarczą przysługuje prawo do zasiłku macierzyńskiego za okres urlopu macierzyńskiego i okres odpowiadający okresowi urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego³⁵.

Zasiłek macierzyński przysługuje matkom, które przed urodzeniem dziecka lub przyjęciem go na wychowanie opłacały dobrowolnie składki chorobowe. W 2014 r. maksymalna podstawa wymiaru, od którego obliczana jest składka na dobrowolne ubezpieczenie chorobowe, wynosi

³² W systemie ubezpieczenia społecznego dotyczy to przykładowo nauczycieli akademickich.

³³ Zob. art. 11 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, t.jedn.: Dz. U. 2009, Nr 205, poz. 1585 ze zm.

³⁴ W przypadku nieskorzystania z urlopu rodzicielskiego. Warto zwrócić uwagę na to, że jeżeli matka była ubezpieczona z kilku tytułów (np. stosunek pracy i prowadzi pozarolniczą działalność), to zasiłek wymierza się od sumy podstaw odprowadzanej składki na ubezpieczenie chorobowe. Inaczej SN (w wyroku z 5 września 2008 r., II KK 374/07), który nie widzi możliwości łączenia ubezpieczenia obowiązkowego i dobrowolnego.

³⁵ Określony w art. 180 k.p.: od 20-37 tygodni. Zasiłek za okres dodatkowego urlopu macierzyńskiego jest wypłacany przez: 6 tygodni – w razie urodzenia albo przyjęcia na wychowanie jednego dziecka; 8 tygodni – w razie urodzenia przy jednym porodzie lub jednoczesnego przyjęcia na wychowanie więcej niż jednego dziecka; 3 tygodnie – w razie korzystania z uprawnień do minimalnego wymiaru urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego; zasiłek za okres urlopu rodzicielskiego jest wypłacany przez: 26 tygodni.

9365 zł miesięcznie i nie może przekraczać miesięcznie 250% prognozowanego przeciętnego wynagrodzenia przyjmowanego do ustalenia rocznej podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie emerytalne i rentowe. Minimalna podstawa wymiaru natomiast wynosi 2247,60 zł, tj. 60% prognozowanego przeciętnego wynagrodzenia. Składka na ubezpieczenie chorobowe wynosi 2,45% podstawy wymiaru. Dla przedsiębiorcy kwota składki w zależności od wysokości wskazanej powyżej podstawy może wynieść od 55 do 229 zł miesięcznie³⁶.

Zasiłek macierzyński wynosi 100% podstawy wymiaru³⁷ za okresy tzw. podstawowego urlopu macierzyńskiego i dodatkowego urlopu macierzyńskiego. Jeśli kobieta zdecyduje się także na wykorzystanie urlopu rodzicielskiego, ZUS naliczy na czas tego drugiego urlopu zasiłek w wysokości 60% podstawy wymiaru. Matka może także wnioskować w ciągu 14 dni po porodzie o zasiłek macierzyński, który wyniesie 80% podstawy wymiaru za okres podstawowego, dodatkowego urlopu macierzyńskiego i urlopu rodzicielskiego.

Podstawę wymiaru zasiłku macierzyńskiego stanowi przeciętny miesięczny przychód osiągnięty w okresie dwunastu miesięcy przed powstaniem prawa do zasiłku. Jest to przychód stanowiący podstawę wymiaru składki na ubezpieczenie chorobowe. Wypłata zasiłku macierzyńskiego rozpoczyna się w ciągu 30 dni od złożenia ostatniego wymaganego dokumentu. Jeśli przedsiębiorca opłaca składki na ubezpieczenie chorobowe, termin ten oblicza się od chwili opłacenia składki³⁸.

W przeciwieństwie do ubezpieczenia rolniczego nie jest tu wymagany okres wyczekiwania. To czas, w którym ubezpieczony podlega ubezpieczeniu, opłaca składkę, ale nie może nabyć prawa do świadczenia. Oznacza to w praktyce, że zapłata jednej składki daje przedsiębiorcy prawo do zasiłku macierzyńskiego. Jest to swoista luka w prawie, coraz częściej wykorzystywana przez kobiety niepodlegające wcześniej ubezpieczeniu chorobowemu w ZUS. Warto zwrócić uwagę, że kwota uzyskanych świadczeń może być bardzo wysoka – średnio nawet ponad 7000 zł miesięcznie.

Nie można jednak za każdym razem, gdy ciężarna zdecyduje się prowadzić lub współprowadzić działalność gospodarczą, zakładać chęć wyłudzenia przez nią zasiłku. Taką możliwość daje bowiem prawo i opłacenie składki na miesiąc przed porodem nie stanowi złamania, czy też

³⁶ Dane uzyskane z centrali ZUS w Warszawie.

³⁷ Zgodnie z powyższym może to być kwota od 2247,60 zł do 9365 zł.

³⁸ Dane uzyskane z centrali ZUS w Warszawie.

nadużycia prawa. Ze złamaniem prawa będziemy mieć do czynienia wówczas, gdy zakładana działalność gospodarcza będzie miała charakter fikcyjny. ZUS zatem powinien dokładnie przyrzeć się takim procederom i w uzasadnionych przypadkach zawiadamiać prokuraturę o popełnieniu przestępstwa. Fikcyjni przedsiębiorcy będą wówczas zobligowani do zwrotu pobranego zasiłku wraz z wymaganymi odsetkami jako świadczenia nienależnego.

Przedstawiany powyżej problem został dostrzeżony przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej. Swoistą lukę w prawie można naprawić jedynie w drodze zmiany legislacyjnej, lecz prace nad nią trwają już kilka lat. Projekt zmian został przygotowany i przewiduje się, że wejdą one w życie z początkiem przyszłego roku. Reforma zakłada wprowadzenie nowego trybu wyliczania wysokości zasiłków macierzyńskich, których wysokość dla kobiet prowadzących działalność gospodarczą krócej niż 12 miesięcy i opłacających składki przewyższające ustawowe minimum zależy ma od wysokości i liczby opłaconych składek ubezpieczeniowych. By uzyskać zasiłek w pełnej wysokości (odpowiadającej podwyższonej składce), konieczne będzie opłacanie wyższych składek ubezpieczeniowych przez 12 miesięcy przed porodem. Bazę będzie tu stanowić 60% średniego prognozowanego wynagrodzenia i będzie ona powiększana o 1/12 kwoty, jaką prowadząca działalność płaciła ponad wymaganą stawkę minimum dla jednego z dwunastu miesięcy³⁹. Zasiłek jednak nadal, jak jest to obecnie, będzie przysługiwał bez okresu wyczekiwania tyle tylko, że w niepełnej wysokości. Przedsiębiorcy będą więc nadal w tej materii bardziej uprzywilejowani niż rolnicy.

Konstrukcja prawa do zasiłku macierzyńskiego dla przedsiębiorców jest odmienna niż w przypadku rolników. Swoistość ochrony producentów rolnych powinna wynikać ze szczególnego układu stosunków występujących w rolnictwie. Faktu tego nie dostrzegł chyba ustawodawca, wprowadzając obecne rozwiązania rolniczego ubezpieczenia macierzyńskiego.

Zgodnie z art. 23 Konstytucji podstawą ustroju rolnego w Polsce są gospodarstwa rodzinne⁴⁰. Z tego względu ochrona przyznana rolnikom z tytułu macierzyństwa powinna mieć szczególny charakter. Winna służyć nie tylko ochronie zdolności do zarobkowania, lecz przede wszystkim

³⁹ Zob. Projekt ustawy o zmianie ustawy o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa oraz niektórych innych ustaw (z 12 czerwca 2014 r. – wersja ponownie kierowana na Stały Komitet Rady Ministrów), Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, <http://www.mpips.gov.pl>.

⁴⁰ Art. 23 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm.

powinna zapewnić ciągłość produkcji w rodzinnych gospodarstwach rolnych. Aktualnie rolnicze ubezpieczenie macierzyńskie, podobnie jak wypadkowe oraz chorobowe, opiera się na solidarności grupowej i jest samofinansujące się w ramach Funduszu Składkowego. Z założenia ubezpieczenia te obejmują świadczenia jednorazowe i krótkookresowe⁴¹. Dziś tak silny związek pomiędzy tymi ubezpieczeniami poza tanią ceną ubezpieczenia nie znajduje uzasadnienia. Nie może również zapewnić należytej ochrony ubezpieczonym, gdyż nie wszystkie świadczenia z tych ubezpieczeń opierają się na zasadzie samofinansowania⁴².

Konieczność wyraźnego wyodrębnienia tych ubezpieczeń coraz częściej podnoszona jest w doktrynie⁴³. Uwarunkowane jest to przede wszystkim potrzebą zapewnienia należytej ochrony osobom pracującym w rolnictwie i podniesieniem jakości uzyskiwanych świadczeń. Podobnie jest z ubezpieczeniem macierzyńskim. Nie chodzi tu jedynie o wysokość i jednorazowy charakter uzyskanego świadczenia, lecz przede wszystkim o realizację funkcji, które ma ono pełnić. Powinno zapewniać ochronę ubezpieczonemu w czasie, gdy nie jest on w stanie zapewnić sobie własną pracą środków utrzymania, często w rodzinnym gospodarstwie rolnym. Chodzi o okres po porodzie w związku z przyjściem na świat dziecka, a także z tytułu konieczności sprawowania nad nim osobistej opieki.

⁴¹ Szerzej: B. Wierzbowski, *Zabezpieczenie społeczne rolników wyrazem solidaryzmu społecznego*, „Ubezpieczenia w Rolnictwie. Materiały i Studia” 2000, nr 4, s. 105 i n.

⁴² Przykładowo w ubezpieczeniu wypadkowym tylko jednorazowe odszkodowanie jest świadczeniem samofinansującym się. Podobnie zasiłek chorobowo-wypadkowy płatny jest z ubezpieczenia chorobowego. Inne świadczenia, których podstawą przyznania jest wypadek przy pracy, stanowią poważne obciążenie dla finansów KRUS, a wypłata ich z innych ubezpieczeń np. jest aktualnie możliwa dzięki dotacji z budżetu państwa.

⁴³ Zob. np. B. Wierzbowski, *Konferencja naukowa KRUS – 20 grudnia 2000 r. Próba podsumowania*, „Ubezpieczenia w Rolnictwie. Materiały i Studia” 2001, nr 1, s. 7 i n.; idem, *Przyszłość ubezpieczeń społecznych rolników*, „Ubezpieczenia w Rolnictwie. Materiały i Studia” 2001, nr 4, s. 95 i n.; idem, *Ubezpieczenia w rolnictwie – teraźniejszość i przyszłość*, „Ubezpieczenia w Rolnictwie. Materiały i Studia” 2001, nr 3, s. 49 i n.; M. Lewandowska, *Ubezpieczenia ludności wiejskiej. Teraźniejszość i przyszłość*, „Ubezpieczenia w Rolnictwie. Materiały i Studia” 2001, nr 3, s. 6 i n.; L. Ostrowski, *Wybrane kierunki reformy systemu ubezpieczeń społecznych rolników*, „Ubezpieczenia w Rolnictwie. Materiały i Studia” 2001, nr 3, s. 92 i n.; K. Dąszewski, *Ubezpieczenia społeczne rolników*, „Ubezpieczenia w Rolnictwie. Materiały i studia” 2001, nr 3, s. 55 i n.; W. Jagła, *Reforma składek, czy raczej reforma podatków w rolnictwie*, „Ubezpieczenia w Rolnictwie. Materiały i Studia” 2008, nr 33, s. 48 i n.; W. Jaskuła, „Ustawa o ubezpieczeniu społecznym rolników – postulaty *de lege ferenda*”, „Ubezpieczenia w Rolnictwie. Materiały i Studia” 2008, nr 33, s. 73 i n.; W. Kobielski, *Organizacja ubezpieczeń wypadkowych w Polsce*, „Ubezpieczenia w Rolnictwie. Materiały i Studia” 2006, nr 1, s. 38 i n.; D. Puślecki, *Istota i funkcje ubezpieczenia chorobowego rolników*, „Przegląd Prawa Rolnego” 2012, nr 1(10), s. 103-123.

6. Mając na względzie powyższe wywody, należy w tym miejscu zastanowić się nad istotą rolniczego ubezpieczenia macierzyńskiego. W rozważaniach pomocne będzie jego zestawienie z konstrukcją przyjętą w powszechnym ubezpieczeniu społecznym.

W tzw. ubezpieczeniu pracowniczym, obejmującym także osoby prowadzące działalność gospodarczą wnioskowo przystępujące do ubezpieczenia chorobowego, zasiłek macierzyński przysługuje z tytułu urodzenia dziecka i związanej z tym faktem przerwy w wykonywaniu pracy. Przerwa ta jest uwarunkowana przede wszystkim względami biologicznymi związanymi z okresem porodu i położu, a także koniecznością sprawowania osobistej opieki nad dzieckiem. Prawo pracy przyznaje pracownicy w takim przypadku prawo do urlopu macierzyńskiego, dodatkowego urlopu macierzyńskiego i urlopu rodzicielskiego.

W tzw. ubezpieczeniu pracowniczym ryzykiem ubezpieczenia chorobowego jest prawo do powstrzymania się przez pewien okres od pracy w związku z urodzeniem dziecka. Wskazane ryzyko wymaga jednak pewnej konkretyzacji. Zdarzeniami chronionymi – objętymi ochroną ubezpieczeniową jest przerwa w pracy w związku z ciążą i urodzeniem dziecka albo przyjęciem dziecka na wychowanie w okresie trwania ubezpieczenia chorobowego. Sytuacją chronioną jest także urodzenie dziecka albo przyjęcie dziecka na wychowanie w okresie urlopu wychowawczego. Warto zauważyć, że ochrona tej sytuacji jest odstępstwem od zasady, że zdarzenie ubezpieczeniowe – urodzenie dziecka – powinno zajść w czasie trwania ubezpieczenia chorobowego. Ustawodawca rozszerzył tu zatem ochronę ubezpieczeniową na sytuacje inne niż wynikające ze zdarzenia losowego biotycznego⁴⁴.

Wskazana powyżej konstrukcja prawa do zasiłku macierzyńskiego odbiega zatem znacząco od rozwiązań przyjętych w rolniczym ubezpieczeniu społecznym. W ubezpieczeniu powszechnym jest to świadczenie z ubezpieczenia chorobowego. Ustawa o ubezpieczeniu społecznym rolników wylicza wprost obowiązkowe ubezpieczenie macierzyńskie jako odrębny od chorobowego rodzaj ubezpieczenia. Jest to jednak jedynie formalne wyodrębnienie, gdyż składki z ubezpieczenia wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego trafiają do Funduszu Składkowego.

Konstrukcja prawna tego ubezpieczenia od samego początku budziła kontrowersje. Zarzuty dotyczyły nie tylko zasad poboru składek w takiej samej wysokości jak na ubezpieczenie wypadkowe i chorobowe. Podwa-

⁴⁴ I. Jędrasik-Jankowska, op. cit., s. 358.

żano także konieczność obowiązkowego opłacania ubezpieczenia macierzyńskiego przez mężczyzn, samotnych rolników czy osoby w wieku przedemerytalnym. Ta na pierwszy rzut oka niewytłumaczalna z punktu widzenia istoty ubezpieczeń konstrukcja, kiedy to osoba opłacająca składki nie nabędzie w przyszłości prawa do świadczenia lub nabędzie je *de facto* warunkowo⁴⁵, została wprowadzona do ustawy ubezpieczeniowej już w 1990 r. Przyjęta konstrukcja jest wyrazem solidarności grupowej producentów rolnych. Ubezpieczenia społeczne powstały z potrzeby ochrony podmiotów, które same sobie nie są w stanie zapewnić środków utrzymania w razie utraty zdolności do pracy. Konieczność opłaty składki macierzyńskiej także przez mężczyzn jest wyrazem tej solidarności. Na tym bowiem polega sens solidarności, że składki opłacają wszyscy członkowie danej społeczności, a ze świadczeń korzysta ten, kto znalazł się w potrzebie⁴⁶.

W aktualnym stanie prawnym ubezpieczonemu w KRUS przysługuje prawo do jednorazowego świadczenia z tytułu urodzenia dziecka. Mówiąc kolokwialnie, ubezpieczenie społeczne przyznaje matce quasi-premię – świadczenie porodowe z tytułu urodzenia przez nią dziecka. Obowiązująca obecnie konstrukcja ubezpieczenia macierzyńskiego stworzona została z całkowitym pominięciem istoty i funkcji rolniczych ubezpieczeń społecznych. Nie uwzględnia nie tylko przedmiotu ochrony ubezpieczenia – ochrona zdolności rolnika do zdobywania własną pracą środków utrzymania w rodzinnym gospodarstwie rolnym, lecz przede wszystkim biologicznych aspektów macierzyństwa i ojcostwa. Ubezpieczenie to nie chroni zatem właściwie osób pracujących w rolnictwie i nie sprzyja ochronie gospodarstw rodzinnych.

Należy w tym miejscu zastanowić się nad przedmiotem ochrony rolniczego ubezpieczenia macierzyńskiego. Przy uwzględnieniu przedmiotu ochrony rolniczych ubezpieczeń społecznych należy tu mówić o przeszkodzie w wykonywaniu pracy w działalności rolniczej. Trudno tu posługiwać się kategorią „ryzyka rodzicielstwa”. Wiele zdarzeń z zakresu ubezpieczeń społecznych ma charakter negatywny: choroba, wypadek przy pracy czy wiek jako przeszkoda w jej wykonywaniu. Urodzenie się

⁴⁵ Łącznie z małżonkiem, tzn. prawo do świadczenia przy opłacaniu takiej samej składki przypadnie po połowie każdemu z małżonków. Jednakże gdy uprawnionym będzie matka samotnie wychowująca dziecko, nabędzie prawo do zasiłku w pełnej wysokości. Warunkowo w całości prawo do świadczenia nabędzie ojciec dziecka, kiedy matka podlega powszechnemu ubezpieczeniu społecznemu.

⁴⁶ Szerzej, J. Jończyk, *Prawo zabezpieczenia społecznego*, Zakamycze, Kraków 2006, s. 40.

dziecka jest jedyną pozytywną przeszkodą w wykonywaniu pracy. Niemniej jednak jest to przeszkoda uniemożliwiająca zdobywanie własną pracą środków utrzymania. Reasumując, przedmiotem ochrony rolniczego ubezpieczenia macierzyńskiego jest utrata zdolności zdobywania własną pracą środków utrzymania w rodzinnym gospodarstwie rolnym z powodu urodzenia dziecka (aspekt medyczny) i konieczności sprawowania nad nim osobistej opieki (przerwa w pracy uwarunkowana biologicznie).

Podmiotem, któremu powinna z tego tytułu przysługiwać ochrona, jest przede wszystkim matka dziecka. Nie można jednak zapomnieć, że w pewnych wyjątkowych sytuacjach ochrona ta powinna przysługiwać również ojcu wychowującemu dziecko, np. w sytuacji konieczności hospitalizowania czy śmierci matki dziecka. Pozostaje tu jednak pytanie, czy fakt ten wystarczająco uzasadnia konstrukcję obowiązkowego podlegania mężczyzn ubezpieczeniu macierzyńskiemu.

Świadczenie z ubezpieczenia macierzyńskiego – zasiłek macierzyński powinien przede wszystkim zapewnić środki utrzymania nie tylko matce dziecka, ale całej rodzinie na czas trwania przeszkody w wykonywaniu pracy. W gospodarstwach rodzinnych urodzenie dziecka, z powodu niemożliwości uczestniczenia matki w procesach produkcyjnych wiąże się ze spadkiem dochodów albo koniecznością zwiększenia nakładów pracy innych członków rodziny. Niejednokrotnie jest to związane również z potrzebą korzystania z tzw. pomocy sąsiedzkiej. Zdaje się, że tej biologicznej zależności ustawodawca w ogóle nie dostrzegł. W obecnej bowiem formie świadczenie jest zbliżone do zasiłku porodowego, który funkcjonował we wcześniejszej regulacji. Zasiłek porodowy oderwany w ogóle od przedmiotu ochrony ubezpieczenia macierzyńskiego jest świadczeniem analogicznym do świadczeń z ubezpieczeń gospodarczych. Nie uwzględnia on istoty ani funkcji ubezpieczeń społecznych.

W powszechnym ubezpieczeniu społecznym zasiłek macierzyński jest świadczeniem, którego zadaniem jest zapewnienie środków utrzymania w miejsce utraconych zarobków z powodu powstrzymywania się od pracy w związku z przyjściem na świat dziecka i koniecznością jego pielęgnacji przez pierwsze miesiące życia⁴⁷. Z analogiczną sytuacją mamy do czynienia w odniesieniu do podmiotów prowadzących działalność gospodarczą. Należy zatem zastanowić się, czy i dlaczego zasiłek macierzyński pełni dziś inną funkcję w rolniczym ubezpieczeniu społecznym.

⁴⁷ I. Jędrasik-Jankowska, op. cit., s. 359.

Najistotniejszą funkcją rolniczego ubezpieczenia społecznego jest funkcja ochronna, z którą łączą się ściśle funkcja kompensacyjna i gwarancyjna. Realizowana jest ona w przypadku ubezpieczenia macierzyńskiego w formie samopomocowej i oparta jest na zasadzie samofinansowania.

W powszechnym ubezpieczeniu społecznym zasiłek macierzyński pobierany w trakcie urlopu macierzyńskiego stanowi 100% utraconego wynagrodzenia. W przypadku skorzystania z urlopu rodzicielskiego wyniesie 60%. Łącznie zatem wymiar tego zasiłku w czasie wskazanego powyżej okresu wyniesie 80%.

Rolnik za stałą pracę w swoim gospodarstwie nie otrzymuje jednak wynagrodzenia. Pomijając gospodarstwa samozaopatrzeniowe, ekwiwalentem trudu producenta rolnego jest dochód ze sprzedaży wytworzonych produktów. Swoistym problemem w czasie porodu i opieki nad dzieckiem rolnika będzie tu konieczność podtrzymania procesu produkcyjnego. Wiele czynności wykonywanych w działalności rolniczej (obsługa zwierząt, ich karmienie, pozyskanie mleka, wykonywanie niezbędnych zabiegów produkcji roślinnej, zebranie zbóż w okresie żniw itp.) wymaga pełnej dyspozycyjności rolnika, przejawiającej się w pracy także w niedziele i święta. Tradycyjnie trudności w organizacji pracy w czasie niezdolności do pracy rolnika najczęściej rozwiązywane są w kręgu rodziny, a w złożonych sytuacjach – przy pomocy współpracy międzysąsiedzkiej⁴⁸. Takiej zależności nie zauważył ustawodawca, konstruując prawo do zasiłku macierzyńskiego.

Innym istotnym aspektem jest niemożliwość stosowania w działalności rolniczej tzw. przestoju (przykładowo z uwagi na silne mrozy czy uciążliwe upały). Potrzeba stałego podtrzymywania procesu produkcji rolnej jest swoista dla działalności rolniczej. Mając na względzie chociażby ubezpieczenie chorobowe, taka zależność niejednokrotnie prowadzi paradoksalnie do konieczności wykonywania pracy przez chorego, częściowo niezdolnego do pracy rolnika, w braku możliwości pomocy innych członków rodziny.

Uwzględniając wcześniejsze rozważania, mimo że ustawodawca skonstruował w ustawie ubezpieczeniowej prawo do zasiłku macierzyńskiego w zupełnym oderwaniu od istoty i funkcji rolniczych ubezpieczeń społecznych i przedmiotu ochrony ubezpieczenia macierzyńskiego, to

⁴⁸ W. Jagła, *Wybrane problemy funkcjonowania systemu rolniczego*, „Ubezpieczenia w Rolnictwie. Materiały i Studia” 2011, nr 41, s. 38.

wydać się, że konieczność stałego podtrzymywania produkcji w rodzinnym gospodarstwie rolnym (w szczególności zwierzęcej), wymaga szerszego spojrzenia na funkcję kompensacyjną zasiłku niż w przypadku sytuacji przedsiębiorców czy pracowników.

Funkcja kompensacyjna zasiłku macierzyńskiego nie powinna być zatem w rolnictwie pojmowana analogicznie do jej funkcji w tzw. ubezpieczeniu pracowniczym. W powszechnym ubezpieczeniu chorobowym⁴⁹ chodzi bowiem o likwidację części „szkody” jako skutku ziszczenia się zdarzenia macierzyństwa, co następuje za pomocą zasiłku macierzyńskiego. Świadczenie to w okresie urlopu macierzyńskiego zastępuje *de facto* wynagrodzenie. W przypadku przedsiębiorców pełni on podobną funkcję – znaczenie ma tu zadeklarowana podstawa wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne.

W rolnictwie jest to o tyle skomplikowane, że trudno tu często obliczyć utracony dochód. Nie można także zapomnieć, że niejednokrotnie może on mieć wymiar jedynie naturalny. Trzeba tu mieć na względzie szczególnie gospodarstwa samozaopatrzeniowe, nieistniejące faktycznie na rynku i mające typowo socjalny charakter.

Rolnicze ubezpieczenie macierzyńskie powinno zatem pełnić podwójną funkcję: kompensacyjno-wspomagającą⁵⁰. Przyjęcie takiego założenia jest uzasadnione przede wszystkim swoistością pracy w działalności rolniczej prowadzonej w gospodarstwie rodzinnym oraz funkcją ochronną rolniczych ubezpieczeń społecznych. Ustanowiona obecnie konstrukcja ubezpieczenia macierzyńskiego, ze świadczeniem w postaci zasiłku quasi-porodowego, podobna jest do rozwiązań spotykanych w ubezpieczeniach gospodarczych, nie zapewnia więc należytej ochrony ubezpieczonemu. Aktualna konstrukcja zasiłku macierzyńskiego jest wynikiem niewłaściwego zaadoptowania w ustawie ubezpieczeniowej koncepcji tego świadczenia z uwagi na jego historyczne powiązanie z zasiłkiem porodowym.

Wymiar świadczenia macierzyńskiego powinien zatem uwzględniać także sytuacje, gdy z powodu dłuższej niezdolności do pracy rolnika zachodziłaby potrzeba wynajęcia i opłacenia innej osoby do prac w gospodarstwie. Często można się spotkać ze stanowiskiem, że rozmiar tego świadczenia powinien pozostawać w realnym stosunku do rzeczywistych

⁴⁹ Szerzej J. Jończyk, *Prawo zabezpieczenia społecznego*, Zakamycze, Kraków 2006, s. 170-171.

⁵⁰ Por. D. Puślecki, *Istota i funkcje ubezpieczenia chorobowego rolników*, „Przegląd Prawa Rolnego” 2012, nr 1(10), s. 103-123.

strat spowodowanych niezdolnością do pracy rolnika, które przy tym zależą od wielu okoliczności⁵¹.

Mówiąc o kompensacyjno-wspomagającej funkcji zasiłku macierzyńskiego odnotować należy, że jest to świadczenie pokrywane ze składek rolników – opiera się zatem na zasadzie samofinansowania (w ramach Funduszu Składowego) i wewnątrzgrupowego solidaryzmu społecznego. Nie do końca jednak środki przekazywane przez rolników są wykorzystywane na cele macierzyńskie. Wypłata świadczeń chorobowych i wypadkowych nie byłaby bowiem dla rolników możliwa bez „przerzucania środków” na realizację świadczeń z ubezpieczenia macierzyńskiego⁵². Konstrukcja powiązania wymiaru składek na ubezpieczenie macierzyńskie z innymi ubezpieczeniami rolniczymi nie znajduje obecnie uzasadnienia.

W odpowiedzi na postawione powyżej pytanie należy zaznaczyć, że obecnie trudno znaleźć usprawiedliwienie przyjętej na początku lat dziewięćdziesiątych konstrukcji ubezpieczenia macierzyńskiego dla rolników. W przeszłości przemawiała za tym sytuacja polskiego rolnictwa. Sama idea była wówczas słuszna. Doprowadziła nawet do wyodrębnienia ubezpieczenia macierzyńskiego w ramach ubezpieczenia społecznego. Tak jak to zostało powyżej podkreślone, jest to dziś tylko wyodrębnienie formalne. Istota i funkcje rolniczego ubezpieczenia macierzyńskiego wskazują na rychłą potrzebę opracowania jego nowej koncepcji.

7. Przeprowadzone powyżej rozważania uzasadniają sformułowanie następujących wniosków. Potrzeba zapewnienia ochrony rolnikom prowadzącym działalność rolniczą na wypadek macierzyństwa nie powinna budzić wątpliwości. Przesądzają o tym nie tylko swoistość pracy wykonywanej w działalności rolniczej oraz konieczność stałego podtrzymywania produkcji rolnej (szczególnie w gospodarstwie rodzinnym), lecz przede wszystkim medyczne i biologiczne uwarunkowania macierzyństwa.

Zasiłek macierzyński z ubezpieczenia społecznego rolników nie jest świadczeniem tożsamym z zasiłkiem z systemu powszechnego. W rolniczym systemie zasiłek macierzyński od wielu lat jest świadczeniem jednorazowym, przyznawanym z samego faktu urodzenia dziecka. Choć rolnicze ubezpieczenie macierzyńskie i prawo do zasiłku macierzyńskiego są

⁵¹ H. Pławucka, *Komentarz do ustawy o u. s. r.*, Lex Polonica, wyd. elektroniczne.

⁵² Zob. Informacja statystyczna KRUS za IV Kwartał 2013 r., www.krus.gov.pl, s. 21.

instytucją uregulowaną odrębnie od ubezpieczenia „pracowniczego”, to jego konstrukcja przyjęta obecnie w działalności rolniczej z punktu widzenia ochrony matki i pozostałych członków rodziny jest dyskusyjna.

Istotą rolniczego ubezpieczenia macierzyńskiego jest ochrona rolnika przed utratą możliwości zdobywania własną pracą środków utrzymania na skutek urodzenia dziecka i konieczności sprawowania nad nim osobistej opieki. Ochrona ta realizowana jest przez wypłatę zasiłku macierzyńskiego obliczanego w zależności od czterokrotności emerytury podstawowej i jest całkowicie oderwana od utraconych przez rolnika dochodów. Świadczenie to znacznie odbiega od wysokości zasiłków w systemie powszechnym⁵³. Samofinansujące się świadczenie wypłacane jest z Funduszu Składowego, nie ma charakteru utraconego wynagrodzenia, a składki macierzyńskie służą obecnie realizacji świadczeń z innych rolniczych ubezpieczeń społecznych.

Rozważania przeprowadzone w opracowaniu prowadzą do stwierdzenia, że zasiłek macierzyński w rolnictwie powinien spełniać funkcję kompensacyjno-wspomagającą. Tak określoną koncepcję ubezpieczenia macierzyńskiego uzasadnia przede wszystkim swoistość wykonywanej pracy w działalności rolniczej w rodzinnym gospodarstwie rolnym.

Aby należycie spełniało funkcję ubezpieczenia macierzyńskiego, konieczne byłoby jego wyraźne oddzielenie od ubezpieczenia wypadkowego i chorobowego. Jednakowy wymiar składek zarówno na ubezpieczenie chorobowe, macierzyńskie, jak i wypadkowe, poza taniością ubezpieczenia, nie znajduje już dziś uzasadnienia.

Konieczna jest także rekalkulacja opłacanych przez rolników składek na ubezpieczenie macierzyńskie oraz bezwzględne podniesienie jakości uzyskiwanych świadczeń opartych na zasadzie samofinansowania. Wzrost wysokości zasiłku macierzyńskiego i okresowy charakter wypłacanego świadczenia pozwoliłyby nie tylko na częściową kompensatę utraconego dochodu, ale także na realne możliwości podtrzymania ciągłości produkcji rolnej. Kwota uzyskiwanego świadczenia nie powinna jednak stwarzać sposobności do występowania nadużyć. Doświadczenia ZUS i zasiłków wypłacanych dla osób prowadzących działalność gospodarczą uzasadniają potrzebę wzmocnienia kontroli ze strony KRUS w tej materii po reformie rolniczego ubezpieczenia macierzyńskiego.

⁵³ Propozycja zmiany jego wysokości do pięciokrotności emerytury podstawowej, tj. kwoty 4222,25 zł, jest dopiero małym krokiem we właściwej ochronie ubezpieczonych, którzy sami finansują ubezpieczenie macierzyńskie.

MATERNITY BENEFIT PAYABLE FROM FARMERS SOCIAL INSURANCE

S u m m a r y

The aim of the deliberations presented in the paper was to establish the extent of protection due to an insured farmer in the event of a birth of a child requiring the mother to (temporarily) refrain from work. The subject of insurance protection as well as its financing and the quality of received benefits is being examined.

The author concludes that the currently binding construction of maternity insurance does not provide a full cover of the insured person and is not fit for individuals engaged in agricultural activity, as it is isolated from the essence of the insurance itself, the insured subject, and the very function of social insurance. There is a clear need for isolating the maternity insurance in insurance law pertaining to farmers, their insurance cover, level of premiums paid, and the benefits granted. Maternity benefits in agriculture, being periodical payments, should have a compensatory-supportive function arising from the specifics of the work performed by those involved in agricultural activity.

L'INDENNITÀ DI MATERNITÀ DERIVANTE DALL'ASSICURAZIONE SOCIALE DEGLI AGRICOLTORI

R i a s s u n t o

L'obiettivo delle considerazioni è di determinare la portata della tutela accordata all'agricoltore assicurato per la nascita del figlio e il sorgere della necessità di astenersi dal lavoro. Da questo punto di vista, l'autore analizza l'oggetto della tutela assicurativa e il suo campo di applicazione, nonché la questione del finanziamento e la qualità delle prestazioni ottenute.

In conclusione, l'autore afferma che l'attuale strutturazione dell'assicurazione di maternità non garantisce la tutela dovuta agli assicurati e non trova giustificazione nell'attività agricola. Essa è completamente staccata dalla natura, dall'oggetto della tutela assicurativa e dalla funzione delle assicurazioni sociali. Vi è una chiara necessità di distinguere l'assicurazione di maternità nella legge sulle assicurazioni, determinare la portata della copertura assicurativa, ricalcolare i contributi versati dagli agricoltori e migliorare la qualità delle prestazioni. L'indennità di maternità in agricoltura, come prestazione temporanea